

Tarihi Araştırma Türleri ve Yapısı

Ziyad Emrahov*

Giriş

Tarihi araştırma nesnesinin seçilmesi, araştırması ve sorunun oluşturulması sırasında tarihçi toplumun ona olan ihtiyacını, onun incelenmesi düzeyini, olanaklarını ve önemini dikkate almalıdır. Genel olarak, her bir tarihsel araştırma probleminin ortaya çıkması belirli kaynaktan birinden gelir. Yani, herhangi Tarihi sorunlara tarihin belli dönemlerinde oldukça büyük ilginin olması kamuoyunun bu sorunlara özel ilgisi ile açıklanmıştır. Dolayısıyla, hiçbir araştırma boş yerden oluşmaz, bunun için sosyal sipariş gereklidir. Örneğın, Azerbaycan tarihine müracaat edersek, 20. yüzyılın başında ve sonunda Azerbaycan halkının antik tarihine, etnogenez sorununa olan ilginin özel önem arz ettiğini görebiliriz. İşte bu dönemlerde sorunlara ait bazı temel araştırma çalışmaları oluşturuldu. Bu ise öncelikle söz konusu dönemlerde yaşanan toplumsal-siyasi olaylar ve tarihi koşulları talebi ile izah edilmelidir. 20. Yüzyılın başlarında bu süreç halkın oluşumu, milli tefekkürün dirçelmesi, devlet geleneklerinin restorasyonu ile izah ediliyorsa, 20. yüzyılın sonunda bu bağımsızlığın restorasyonu ve gelişmesi, devlet gelenekleri tarihinin öğrenilmesi, milli ruhun yükselmesi vb faktörlerle alakalı olmuştur.¹

Kuşkusuz, tarih bilimsel ideoloji ve sosyal-siyasi tefekkürle ilgili olduğundan, çoğu zaman devlet stratejisi ve politikalarının uygulanması aleti olmuş ve böylece insanlık tarihinin her aşamasında bağımsızlığını koruyamamıştır. Tarih siyaset ve ideoloji ile ilgili bilim olduğu için çok zaman devlet politikası ve hattını hayata geçirerek, tarihin çeşitli problemlerini bu politika ve yön açasından anlatmak mecburiyeti karşısında kalmıştır. Bu da sonradan

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Kafkaz Araştırmaları Enstitüsü, Ermeni Araştırmaları Bölüm Başkanı, Bakü/AZERBAYCAN, zamrahov@gmail.com
DOI: 10.37879/9789751749994.2022.39

1 İ.D., Kovalçenko, *Metodi istoričeskojo issledovaniya*, M., 1987, s. 34-38.

sahte tarihi aşamaların yeniden incelenmesi, karanlık kalmış ve tetkik olunmayan kaynakların bilimsel dolaşıma getirilmesi ile sonuçlanır.

Modern dönemin kamuoyu ve toplum çıkarlarının belirlenmesi öncelikle tarihçilerden yaşadıkları dönem hakkında derin bilgiye sahip olmasını gerektirir. Araştırma nesnesini tespit sorunu oluşturan tarihçi elbette ona kadar bu sorunun çözümü için yapılan araştırma çalışmalarını incelemeli, sorunun araştırma seviyesini müeyyenleştirmeli, yani sorunu tarih yazımı açısından tahlil etmelidir.

Belirtmek gerekir ki, “tarih yazımı” terimi modern tarih biliminde çeşitli tür açıklanmıştır. Ona belirlenen sorunlar hakkında yazılmış literatür listesi, tarihi düşüncenin gelişim evrelerini yansıtan okul ve yönlerini, kavramlar analizi, tarihin gelişim aşamalarını öğrenen bilim vb. gibi açıklanmıştır.

Tarih yazımında amacı nesnel gerçekliğin olay, tezahür ve süreçlerinin incelenmesine yönelik ilişkileri, tarihi idrak tefekkurunun evrim aşamalarını, nesnel gerçekliğin araştırmıştır ve öğrenilmesi gereken konular aydınlatmıştır.

Kuşkusuz, tarihsel sorunların tarih yazımı analizi öneme sahip aşamadır. Fakat tarihsel sorunların çözümü ilk önce onların kaynak bilgi içinde belirlenmesi ile başlar.

Araştırma çalışmasının kaynak bilgi içinde oluşturulması sırasında araştırmacı mevcut olan ve yeni aşkarlanmış kaynakları araştırmaya çekiyor. Bu alanda sadece kaynakların seçilmesi, onların orijinallik ve gerçekliğinin belirlenmesi değil, onlarda yansıyan bilgilerin kayıt altına alınması ve analiz yöntemleri üzerinde de düşünmek gerekir.²

Kaynakların belirlenmesi, seçilmesi ve eleştirel analizi, ilk önce onların miktar ve kalite müeyyenliyi ve çoğunluğuna dayanmalıdır. İşte bu açıdan tarihi araştırmalarda önemli olan kaynakların kütleliliği değil, onların bilgi verme yeteneğinin düzeyine bağlıdır. Kaynakların kalite müeyyenliyi onun tetkik olunan sorunu ne derecede açmak imkanına sahip olması ile tayin edilir. Kuşkusuz, bazen tarihçi öyle kaynaklarla işlemeli olur ki, onlarda bizzat tetkik olunan probleme ait bilgileri bulmak mümkün değil. Bu durumda tarihçi gizli bilgilerin kodlaştırılmasında çalışır. Ama bundan sonra da sorunu mevcut kaynak tabanı ile incelemek mümkün değilse, araştırma problemine değiştirilmesi ve yönünün değiştirilmesi gerekir.³

2 S.M. Meduşevskaya, *Teoreticheskie problemi istočnikovedeniya*, M. 1977, s. 13-16.

3 B.A. Dobriyanov, *Metodoloçeskie problemi teoretičeskoço poznavaniya*, M. 1968, s. 167.

Kaynakların miktar fazlalığının sağlanması öncelikle kitlesel nitelik taşıyan tezahür ve olayların öğrenilmesi sırasında oldukça önemlidir. Bu durumda elbette tarihçi mevcut olan tüm kaynakların değil, onların tam külesinin özellik ve esaslarını düzenleyen bir bölümünü seçer ve öğrenir.

Tarihi araştırma yöntemi seçilirken, rehber alınan şart öğrenilen tarihi nesnenin doğasının aydınlatılmasıdır. Öğrenilen tesiste doğa ve mahiyetinin belirlenmesi öncelikle onun çözümü için gerekli olacak ümumtarihi metotların tayin edilmesine olanak sağlar. Tetkik edilen nesnenin incelenmesi seviyesinin belirlenmesi ümum tarihi yöntemler içerisinde ona daha uygun olanının seçilmesine yardımcı olur. Bu süreçte kaynakların iletişim içinde özellikleri de oldukça önemlidir ve hangi tarihi metodun daha elverişli ve gerekli olması konusuna açıklık getirmektedir.

Böylece, tarihsel araştırma yönteminin doğru seçilmesi için birincisi, öğrenilen nesnenin mahiyeti ve doğasının, onun hakkında oluşturulan teorik bilgilerin öğrenilmesi, ikincisi ise, kaynak bilgi içinde imkan ve özelliklerinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Fakat tarihsel sorunların çözümü sırasında sadece ümumtarihi değil, somut-tarihi metotların da atanması gerekir. Araştırma yöntemi öncelikle öyle seçilmelidir ki, araştırılan nesnenin tarihi realiteye yeterliliği ve uygunluğu doğrulana bilsin, yani elde edeceğimiz bilgilerin bilimsel olduğunu kanıtlamak mümkün olsun. Bunun için somut-tarihi yöntemle araştırma sorununun niteliği ve kaynak iletişim içinde imkanına uymalıdır.

Tarihi araştırma nesnesinin oluşturulması kaynak bilgi içinde, genel ve somut-tarihi araştırma yönteminin belirlenmesi sorunun çözümü için yol açmış olur. Bu yol araştırmaya götüren yoldur ve birkaç aşamadan oluşmaktadır.

Tarihi gerçekliğin tezahürünün çeşitliliği, karmaşıklığı ve çeşitli çok zaman gerçekliğin tezahürü ile özü arasında uyumsuzluğun oluşmasına sebebi olur. Bu yüzden nesnel gerçekliğin fark edilmesinde genellikle iki seviye belirlenir:

1. Tezahürün anlaşılması ve onun hakkında ampirik bilginin oluşması;
2. Tezahürün mahiyetinin açılması ve onun hakkında teorik bilgilerin oluşumu.⁴

4 A.P. Pornşteyn, *Metodika istoričeskojo istočnikovedeniya*, Rostov –na- Donu 1976, s. 22.

Tarih biliminde tarihsel sorunların izahının birkaç türü belirlenir: kanun yoluyla anlatmak, neden, köken, yapı ve işlevsel anlatıyor. Bunların içerisinde en önemlisi, yasa yoluyla izah sayılır. Belirtmek gerekir ki, bu tür izah biçimi materyalist kavram taraftarları tarafından geliştiriliyor ve mahiyeti tarihi gerçekliğin, sosyal realitenin varlığı, faaliyeti ve gelişiminin belirli genetik kanuna aslen dolaşım etmesi ile açıklanabilir. Bu yolla genellikle temel araştırma sorunları, kitlesel nitelikte konuların, siyasi sistemlerin analizi vb. açıklanmıştır.

Tarihi araştırmalarda neden-bağlantı izahı da önemli rol oynuyor. Bu izah türü insanın ve insanlık toplumunun ortam sonucu olarak oluşmuş tarihi olayların araştırılması sırasında uygulanır. Kuşkusuz, bu tür izah özel faktörlere dikkat artırıyor. Fakat verenin etkinliğini dayandıran objektif koşulların analizi bilimsel olarak aparılarsa, neden-sonuç izahı sorunun doğru çözümüne olanak tanır.⁵

Tarihi olay ve süreçlerin mahiyetinin açıklanması sırasında genetik izahdan da kullanılır ve bu durumda tarihi sorun incelenirken belli zaman dışına çıkma hallerine rastlanmaktadır. Bu ise dönem ve ortamın kapsamlı bir analizini gerektirir. Tarihi sorunların yapısal analizi mevcut toplumsal-tarihsel sistemlerin mahiyetinin incelenmesine olanak sağlar. Bu tür yorumun özü sistemleri niteleyen kalite göstergelerinin ve aralarındaki ilişkilerin açıklamasıdır.⁶

Tarihi sorunların fonksiyonel izahı aslında sistematik yorumun bir biçimidir. Bu izah ayrı ayrı aşamaları ve çapında tesis ve sistemlerin özgüllük ve mahiyetinin incelenmesine olanak sağlar.

Böylece, tarih bilimi bileşik idrak süreci olup birbirini tamamlayan ve birbiriyle etkileşimde bulunan birkaç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamaların ne derecede birbirini tamamlaması öncelikle öğrenilen sorunun kaynak bilgi içinde miktar ve kalitesi, sonra ise araştırmacının araştırma, analitik düşünme ve analiz yeteneğinden bağlıdır.

Bilimsel düşünme metodolojisi ve yöntemleri artık birkaç asırdır alimleri düşündürüyor. Bu alanda çeşitli teori ve kavramlar ortaya çıkmasına rağmen, çevrenin algılanması ve öğrenilmesi olasılığı genel teorik ilkelere tabidir.

Sosyal gerçekliğin anlaşılması ile uğraşan bilime epistemoloji denir. Bu bilim çevreyi, tarihi gerçeklik ve gerçekliği kavramaya çalışan subyektle

5 Ş.R. Memmedova, *Menbeşünaslığa giriş*, B. 2008, s. 5-12.

6 M.A. Varşavçık, *İstoçnikovedenie istorii KPSS.*, M. 1973, s. 88.

yaptığı araştırma nesnesi arasında bilinçli veya bilinçsiz oluşan tüm ilişkileri inceler. Epistemoloji araştırma nesnesinin mahiyetini anlamaya çalışarak, bu sürece yardım eden tüm idrak kategorilerinin-hissi, idraki, ampirik ve teorik, soyut ve somut, gerçek ve yalan, tarihi, lojistik vb. incelenmesi ile meşguldür.

Çevrenin karmaşıklığı ve çeşitli çeşitli bilim dalları tarafından araştırılmasına neden oldu. Epistemoloji ise bu alanların gerçekliği anlamak için mümkün olan yollarını özetlemektir. Genel olarak, anlama sürecini inceleyen epistemoloji bilimlerin metodoloji ve mantığının teorik temelini oluşturur.⁷

Bilimsel anlama yöntemleri içerisinde bilimsel tahliline yönelik ve yeni bilgilerin elde edilmesi için kullanılan iki tip yöntem vardır. Birinci tip metotların amacı elde edilen bilimsel çevre gerçeği ne derece objektif yansıtıldığını araştırmaktır. İkinci tip yöntemler ise gerçek bilgilerin elde edilmesi olasılığını inceliyor. İşte bu açıdan neredeyse bilimsel metotlar öne sürülmüş araştırma çalışmasının çözümü için “anlatılan subjektle nesnel gerçekliğin karşılıklı bağlantısını sağlayan yollar ve ilkeleri, talep ve normların, kanun ve prosedürler, araç ve aletlerin birliğidir”.⁸

Böylece, eğer bilimsel teori ile bilimsel metodun farkını belli edersek, birincinin nesnel gerçekliği yansıtan bilgi formu, ikincinin ise nesnel gerçekliği anlamak için araç olduğunu belirtebiliriz. Metotla bilimsel teori arasında hep bir ilişki mevcut olmuştur. Teori nesnenin anlaşılması yönteminin belirlenmesi için esastır. Yöntem teoriyi tamamlamak ve zenginleştirmek, yeni bilgiler elde etmek için araçtır.

Bilimsel araştırmalarda yöntemlerin belirlenmesi ve seçilmesi sorumlu iştir. Metotların nesnelliği ve doğruluğu sorunu oldukça önemli bir konudur. Yöntemin doğru ve etkili olması için araştırmacının idrak nesnesi hakkında gerçek ve özel bilgilere dayanması ve bilimsel idrak süreci hakkında derin bilgiye sahip olması zorunludur.

Her bir yöntemin araştırma yöntemi öne sürülen araştırma çalışmasının helli yollarının temelini, ilkesi ise onun aracını, ilkesini oluşturur. Prensibin fikir ve taleplerini gerçekleştirmeye olanak sağlayan kurallar, üslublar ve işlemler topluluğuna ise metotlar denir. Araştırmanın metodolojisinin etkili işlenmesi için özel alet ve araçlar gerekir ki, bunlar da araştırmanın tekniğini oluşturmaktadır.⁹

7 V.F. Zayçev, *Matematiçeskie modeli v toçnix i qumanitarnix naukax*, SPb., 2006, s. 36.

8 V.F. Zayçev, *age.*, s. 244.

9 *Matematiçeskie metodu v istoriçeskih issledovaniyax*, Perm 2012, s. 46.

Böylece, istenilen bilimsel metod üç yapısal bileşeni-yöntem ve ilkeleri, metodolojiden ve teknik olarak düzenlenir. Oldukça karmaşık bilimsel süreç olan yöntemlerin ortaya çıkması, öğrenilmesi ve kullanımı yöntemleri yeni dalı olan metodolojinin oluşmasına neden olmuştur. Metodoloji bilimsel düşünme tekniklerinin öğrenilmesi ve hazırlanmasına yönelik bilimsel idrak faaliyetinin teorisidir. İşte bu açıdan metodoloji qnoseolojinin bir bölümünü oluşturmaktadır.

Tarihin metodolojisi tarihi bilgiler ve tarihi araştırma yöntemleri özelliğine uygun olarak şekillenmiştir. Eğer tarihi geçmişi hakkında bilgi zeruridirse, onlar tüm nesiller tarafından incelenmelidir. Fakat öğrenmeden önce bu tarih yazılmalıdır. Tarihin yazılması için onun tam, komple restorasyonu zorunludur. Peki, tarihin kurtarma yöntemi nedir? Tarihin kurtarma yöntemlerini inceleyen tarihin metodolojisi ne demektir?

Tarihin yöntem ve metodolojisinin çalışan ve araştırma yapan ilk tarihçi Alman bilim adamı Ernest Berngeym (1850-1942) olmuştur. Bu yön daha sonra Fransız bilim adamları Ş.Lanlua, Senobos Charles (1854-1942), 20. yüzyılın başlarında Rus bilim adamı A.D. Lappo-Danilevski tarafından geliştirilmiştir.¹⁰

XX. yüzyıldan başlayarak bizim günümüze kadar tarihin metodolojisi hakkında yazılan eserler tarih biliminin karmaşık ve çelişkili sorunlarının tarihi yöntemlerin ve kaynakların özellikleri açısından araştırılmasına ayrılmıştır. Bu sorunların karmaşıklığı öncelikle tarihi metotların doğa ve net bilimlerin yöntemlerini ölçüde farklılık, tarihsel geçmişin ampirik gözleme tabi olmaması ile açıklanabilir. Doğa bilimlerinin yöntemleri deneylerin genelleştirilmesine dayandığı halde, tarihte genellikle deneylerin imkânsızlığı, doğa bilimlerinin kişisel olaylar ve kanunları, tarihin ise genelleştirilmiş ve benzersiz olaylar ve olguları incelemesi bu iki alan arasında ciddi farkların olmasına delalet eder.

Tarihi restorasyonun başarısı öncelikle kaynakların miktar ve kalitesi, sonra ise tarihçinin eleştirel analiz yeteneğinden bağlıdır. Aslında, tarihçinin eleştirel analiz yeteneği deyince onun tarihi metotlara yiyelenme seviyesi öngörülüyor.

10 *Matematiçeskie metodi v istoričeskix issledovanijax*, Uçebno-metodiçeskiy kompleks Tver 2012, s. 245.

Tarihi metodolojinin üç ilgi alanını belirtebiliriz:

1. Tarihi araştırmalarda zihinsel işlemlerin eksikliği,
2. Tarihi araştırmaların sonuçlarının yansımaları,
3. Tarihi araştırmaların sorun-içeriğinin eksikliği.¹¹

Tarihi metodolojinin birinci alanı tarihinin tarihi interpretasiya, yani anlatma yeteneğini, ikinci alanı araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar kompleksinin anlatılmasını, üçüncü alan ise geçmiş olayların hissi yer kapsamaktadır. Tarihi geçmişin yansımaları tarihi araştırmaların temelini teşkil ettiğinden yöntemler tarihi metodolojiyi özel bir bölümünü kapsamaktadır. Fakat hiçbir araştırma metodolojik temel olmadan ciddi araştırma sayılamaz. Bu yüzden tarihin başlıca amacı geçmiş hakkında ciddi ve gerçekçi bilgiler elde etmektir. Tarihçi sadece geçmişe dair bilgi edinmek yolları hakkında değil, onları şekillendirmek hakkında da bilgi sahibi olmalıdır. Tarihçi tetkik ettiği nesne hakkında tedqiqatdan önce sahip olduğu bilgileri araştırma sonucunda elde ettiği bilgilerle karşı karşıya koymalı, sadece bundan sonra bilgiyi özetlemeyi yapılmalıdır.

Tarihin felsefesini çeşitli zamanlarda alimler çeşitli tür anlatmışlardır. Voltaire, Hegel “tarihin felsefesi” deyince geçmiş olayların yansımaları, A. Dante analitik veya analitik felsefe, tarihi gelişim yönlerinin zihinsel idrak edilmesinin ve sonuçlarının yorumu, C. Lelevel, Ş. Lanqlua, L. Halfen tarihin metodolojisi, tarihsel araştırmanın temeli vb. kastediyorlardı. Bu tür çeşitlilik ve anlaşmazlıktan uzaklaşmak için tarihi geçmişin yansımaları olan tarihi metodolojiyi birkaç alanını ayırabiliriz:

1. Tarihin pragmatik metodoloji,
2. Tarihin apragmatik metodoloji,
3. Tarihin objektif metodoloji.¹²

Tarihin pragmatik metodolojisi doğrudan tarihin metodolojisinin görevleri ile ilgilidir. Tarihi metodolojinin pragmatik tarafı diskriptif ve normatif açıdan bilimsel faaliyetin, yani bilimsel araştırmanın temelini teşkil eder ve aşağıdaki prosedurlardan oluşur:

¹¹ *Age.*, s. 248.

¹² M, N. Çernomorskiy, *İstoçnikovedenie istorii SSSR*, M. 1976, s. 32.

1. Araştırma çalışmasının ibaret olduğu süreçlerin ferdileştirilmesi ve analizi,
2. Çeşitli bilim dallarında kullanılan araştırma yöntemlerinin açıklanması,
3. Araştırmanın amaçlarının belirlenmesi ve doğru araştırma yöntemi standartlarının oluşturulması.

Metodolojik sorunların temelini oluşturan araştırma yöntemi ve tekniğinin belirlenmesi aşağıdaki uygulanmasını zorunlu kılar:

- Çalışmanın esasının, özülünün, içinde seçilmesi,
- Bu baza esasında sorunun oluşturulması,
- Çalışmanın gerçekleştirilmesi için kaynakların seçilmesi,
- Kaynakların iç ve dış eleştirel,
- Araştırmanın problemi ile kaynakta yansıyan bilgi arasındaki ilişkilerin belirlenmesi,
- Bu ilişkilerin izahı,
- Bu izah bazında teorik ifadelerin oluşturulması,
- Bu ifadeler üzerine bilimsel sonucun oluşturulması,
- Geçmiş olay ve olguların evrimi.¹³

Yukarıda tarif ettiklerimiz pragmatik metodoloji iki temel sürecini kapsamaktadır. Üçüncü süreç ise tarihi araştırmalarda tarihçilerin rehber tuttukları amaçların belirlenmesi ile ilgilidir. Bu sürecin tamamlanması birkaç modül ve standartların formallaştırılmasını gerektirir. Burada esas amaç düzgün tarihi önermelerin elde edilmesi ve onun testikidir. Kuşkusuz, araştırmanın amacı her zaman bilimsel prosedürlerin doğasına etki eder. Bilimsel prosedürlerinin değiştirilmesi tarihi araştırmanın teorik altyapısını düzenleyerek, aşağıdaki temel kavramları kapsar: gözlem, kaynağa dayalı bilgi, kaynağa dayanmayan bilgiler, tarihi kaynak, kaynağa dayanan veya dayanmayan bilgi, kaynakların gerçekliği, bilginin güvenilirliği, metodolojik model, olguların oluşturulması, olguların izahı, olguların tetkik ve onayı, bilimsel hipotezin oluşturulması, bilimsel hipotezin açıklama, bilimsel hipotezin kabul edilmesi, bilimsel hipotezin olasılığı ve yeqinliyi, bilimsel hipotezin değerlendirilmesi, bilimsel hipotezin kurulması ve sentezi.

13 *Matematiçeskie metodi v istoričeskih issledovaniyax*, Cbornik stately, M. 1972, s. 12.

Tarihin apramatik metodolojisi pragmatik metodoloji ile yoğun bağlıdır. Apramatik metodoloji tarihçinin araştırma çalışmasının sonucu vâridâtın analizidir. Apramatik metodoloji tarihi önermeyi, konunun semantik hissi ve bilimsel ilkesini, tarihi yargının fiyatını, tarihin naklini, nesnenin dilini, tarihi gerçeği ve izimorfizmleri kapsamaktadır. Tarihin apramatik metodolojisi tarih biliminin karakteristik özelliklerinin kutlanması sırasında oldukça önemlidir.

Tarihin objektif metodolojisi deyince tarihin felsefesi ve teorisi ile ilgili olan sorunlar değil, bu sorunları inceleyen ve araştıran bilim dallarının tarihsel araştırma için kullanımı öngörülmelidir.

Tarihi araştırmanın temel ve başlıca aşamasını oluşturan olguların toplanması tarihi bilginin toplanmasının en önemli aşamasıdır. Tarihi araştırmanın yürütülmesi sırasında araştırılan problem hakkında ilk bilgilerin olmaması tarihi önermelerin formallaştırılmasına izin vermez. İlk bilgiler tarihi önermelerin modelleri, ifadeler kompleksi ve bilimsel alanına giriştir. Tarihi önermelerin temeli olan ilk bilginin nasıl karakterize edilmesinde ilginçtir. Tarihi sonuç ve biliklerin doğruluğu ön bilgi modelinin olup olmasına bağlıdır. Bu model system haline gelirse, tarihi bilgilerin elde edilmesi kolaylaşır. İşte bu yüzden tarihin objektif metodolojisinin esas görevi tarih biliminin modeli olan ilk bilginin karakterize olunmasıdır. Bu süreç aşağıdakilerin elde edilmesini sağlıyor:

- İlk bilikte gerçek önermenin yalan mülâhazadan ayrılmasını mümkün kılmak,
- İlk bilginin öğrenilmesi için evristik önermelerin formallaştırılması,
- İlk bilginin tasviri için teorik koşulların oluşturulması.

Sonuç

Araştırma kalemlerinin incelenmesi tarihi bilgilerin yanı sıra tarihi araştırmanın temelini oluşturur. Biz aynı zamanda iddia edebiliriz ki, her bir zihinsel faaliyet ve idrak özelleşmiş bilgi alanında gerçekleştirilir. Tarihi araştırma açısından bu bilgi hem kaynağa dayalı, hem de kaynağa dayanmayan bilgidir.

Tarihin metodolojisinden konuşurken onun diğer yardımcı tarih felerinin metodoloji ile ilişkisine özel fikir vermek gerekir. Aslında, bu ilişki ümumelmi metodoloji ile uzman metodolojinin ilişkisini hatırlatıyor. Tarihin bu genel metodolojisi ayrı ayrı problemlerin çözümü ile değil, insanlığın başlangıç kategorileri ve ilişkileri ile beraber tarihin analizini yapmaktadır. Bu metodoloji tarihin ayrı ayrı problem ve alanlarının analizi yöntemini değil, tarihin bütün olarak temel restorasyonunun metodolojisini kapsamaktadır. Fakat tarihin metodolojisi bizatihi yüksek derecede soyut bir bilim dalıdır. Kuşkusuz, bilim geliştikçe tarihin genel metodoloji ile yardımcı tarih bilimleri arasındaki ilişki de yaklaşıyor.

KAYNAKLAR

- Farsobin, V.V., *İstoçnikovedenie i ego metod*, M. 1983.
- Kovalçenko, İ.D., *Metodi istoričeskogo issledovaniya*, M. 1987.
- Meduşevskaya, S.M., *Teoretiçeskie problemi istoçnikovedeniya*, M. 1977.
- Dobriyanov, B.A., *Metodoloqiçeskie problemi teoretiçeskogo poznanıya*, M. 1968.
- Pornşteyn, A.P., *Metodika istoričeskogo istoçnikovedeniya*, Rostov – na-Donu 1976.
- Memmedova, Ş.R., *Menbeşünaslığa giriş*, B. 2008.
- Varşavçık, M.A., *İstoçnikovedenie istorii KPSS*, M. 1973.
- Zayçev, V.F., *Matematiçeskie modeli v toçnıx i qumanitarnıx naukaş*, SPb., 2006.
- Matematiçeskie metodı v istoričeskix issledovaniyaş, Perm 2012.
- Matematiçeskie metodı v istoričeskix issledovaniyaş*, Uçebno-metodiçeskiy kompleks, Tver 2012.
- Çernomorskiy, M, N., *İstoçnikovedenie istorii SSSR*, M. 1976.
- Matematiçeskie metodı v istoričeskix issledovaniyaş*, Cbornik statey, M. 1972.

